

تأثیر همکاری‌های نظامی ایران و روسیه بر تحولات ژئوپلیتیک منطقه‌ای ایران

صادق خسرو

دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاداسلامی، تهران، ایران

عزت اله عزتی^۱

دانشیار جغرافیای سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاداسلامی، تهران، ایران

رحیم سرور

استاد و عضو هیئت علمی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاداسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۵/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۲/۱۷

چکیده

روابط و همکاری‌های نظامی ایران و روسیه تحت تأثیر عوامل ژئوپلیتیکی مختلفی اعم از تحولات داخلی و بیرونی طرفین، مسیری پر فراز و نشیب داشته است. دیپلماسی دفاعی و روابط نظامی دو کشور در نیم قرن گذشته در چارچوب خرید و فروش سلاح و تجهیزات و یا تبادل اطلاعات انجام می‌گرفت اما در دهه حاضر به علت تقارن منافع متفاوت ایران و روسیه بصورت تصادفی، آن‌ها را به نوعی همکاری استراتژیک وا داشته به گونه‌ای که نیروهای مسلح آنها در کشور دیگری که مرز مشترکی با آن ندارند اقدام به عملیات نظامی مشترک نموده‌اند. هدف این مقاله تبیین تحولات ژئوپلیتیکی ناشی از همکاری‌های نظامی دو کشور و تأثیرگذاری این نوع از همکاری‌ها بر استراتژی و یا به عبارتی کد ژئوپلیتیکی منطقه‌ای ایران می‌باشد. سؤال مسئله اصلی تحقیق این است که همکاری‌های نظامی ایران و روسیه چه تاثیری در تحولات ژئوپلیتیکی و بویژه کد ژئوپلیتیکی منطقه‌ای ایران در ارتباط با کشورهای سوریه، عراق، یمن و تحریک نظامی در این منطقه را دارد؟ این پژوهش از نوع کاربردی بوده و روش آن از نوع توصیفی-بازویکرد تحلیل کیفی داده‌ها و تجزیه و تحلیل آمار توصیفی می‌باشد. نتایج تحقیق حکایت از آن دارد که نگاه مبتنی بر عقلانیت و ایدئولوژیک ایران در روابط با روسیه و برتری نگاه ژئوپلیتیک نسبت به ژئواکونومیک و همچنین تحولات ژئوپلیتیکی اثرگذار بر سیاست خارجی روسیه در منطقه و فرامنطقه موجب بسط بیشتر همکاری‌های نظامی ایران و روسیه شده است. این همکاری‌ها کد ژئوپلیتیکی ایران را بعنوان یک قدرت منطقه‌ای وسعت و استحکام بخشیده و توانسته است بر تقویت نقش ایران در پیشبرد سیاست منطقه‌ای و تحریک نظامی در جنوب غرب آسیا (سوریه، عراق و یمن) بیافزاید.

واژگان کلیدی: ایران، روسیه، همکاری نظامی، ژئوپلیتیک منطقه‌ای

مقدمه

یک منطقه ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومی به دلایل مختلفی چون سرمایه‌های موجود و منافع اقتصادی، سیاسی و یا ایدئولوژی آن بخصوص موقعیت ویژه‌ای که در معادلات منطقه‌ای و جهانی دارد، همواره مورد توجه قدرت‌های بزرگ منطقه و رقبای منطقه‌ای است. در چنین فضایی قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای در جهت منافع ملی خود اقدام به اعمال نفوذ، کنترل و گسترش در منطقه و تثبیت آن از طرق مختلف اعم از اعمال قدرت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، ایدئولوژی و یا نظامی می‌نمایند و بعضاً در جهت نیل به این منافع دست به اتحادها، قراردادهای و حتی همکاری نظامی با کشورهای قدرتمند منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای می‌زنند. قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای در مسیر رسیدن به اهداف خود از روش‌های گوناگونی استفاده می‌کنند که آن را استراتژی منطقه‌ای می‌نامند. قدرت‌های منطقه‌ای از ابزارهای متفاوتی برای نفوذ و کنترل خود و همچنین جلوگیری از گسترش قدرت‌های رقیب در منطقه بهره می‌برند، زیرا افزایش قدرت‌های رقیب در منطقه به معنای تهدید منافع مورد نظرشان می‌باشد. علاوه بر موقعیت جهانی یا عمومی موقعیت خصوصی یک کشور یعنی حدود شرکت و فعالیت او در روابط بین‌المللی و مناسباتش با کشورهای قدرتمند و بزرگ جهانی از عوامل ژئوپلیتیکی اثرگذار در پیشبرد استراتژی منطقه آیش می‌باشد. نوع کنش با قدرت‌های جهانی توسط کشورهایی که حائز شرایط لازم برای تبدیل شدن به قدرت منطقه‌ای هستند، رفتار قدرت‌های رقیب در منطقه را تحت تأثیر قرار خواهد داد. همکاری‌های نظامی خاص با قدرت‌های بزرگ جهانی و متفاوت با آنچه با سایر کشورها در منطقه انجام شده است از جمله موقعیت‌های خصوصی می‌باشد. یک قدرت منطقه‌ای که با سایر قدرت‌های نظامی جهانی در سطحی چشمگیر دست به عملیات مشترک نظامی در منطقه می‌زند بدون شک منافی همسو در آن منطقه دارند که این منافع بسته به شرایط و تحولات پیرامونی می‌تواند همکاری‌های نظامی را از سطوح تاکتیکی و زودگذر به هرکدام از سطوح سه‌گانه استراتژیکی اعم از شراکت، اتحاد و یا همکاری استراتژیکی ارتقا دهد که به تناسب تحقق هرکدام از این سطوح همکاری، تحرک نظامی و پیشبرد قدرت هم‌پیمان منطقه‌ای در منطقه‌ی مورد نظر افزایش خواهد یافت. این مقاله بدون توجه به دیدگاه‌های بدبینانه، خوشبینانه و معتدل در خصوص روابط فی‌مابین به بررسی اجمالی همکاری‌های نظامی ایران و روسیه در نیم قرن گذشته و تغییرات در چگونگی این همکاری‌ها در بحران سوریه از ظهور داعش تا کنون با استفاده از منابع آشکار اعم از (داخلی و خارجی) را مورد بررسی قرار داده است. و در پایان نیز به بحث در مورد تأثیرات این نوع همکاری‌ها در تحولات ژئوپلیتیکی منطقه‌ای خاصه پیشبرد استراتژی منطقه‌ای ایران پرداخته شده است.

موقعیت جغرافیائی و ژئوپلیتیکی ایران و روسیه

ایران ۱۶۴۸۱۹۸ کیلومتر مربع یا ۶۳۶۳۷۵ مایل مربع وسعت دارد که ۰,۷ آن را آب تشکیل می‌دهد. ایران یک کشور آسیای غربی ست و در منطقه خاورمیانه و نیز آسیای مرکزی و قفقاز واقع شده. ایران با کشورهای ارمنستان، آذربایجان (شامل جمهوری نخجوان) و ترکمنستان در شمال، افغانستان و پاکستان در شرق و عراق و ترکیه در غرب مرز دارد. به علاوه ایران در خلیج فارس با کشورهای کویت، عراق، عربستان سعودی، بحرین، عمان، قطر و امارات متحده عربی مرز آبی دارد. (<https://020.ir/>)

نقشه شماره (۱) موقعیت ایران در نقشه جغرافیایی
([https:// 020.ir](https://020.ir)) source:

نقشه شماره (۲): موقعیت روسیه در نقشه جغرافیایی
Source: (qafqaz.ir)

فدراسیون روسیه پهناورترین کشور جهان است که در شمال اوراسیا قرار دارد. این کشور در آسیای شمالی و اروپای خاوری واقع است و با اقیانوس آرام شمالی و اقیانوس منجمد شمالی؛ و نیز با دریای خزر، دریای سیاه، و دریای بالتیک مرز آبی دارد. روسیه با ۱۴ کشور آسیایی و اروپایی مرز زمینی دارد و با کشورهای پیرامون دریای برینگ،

دریای ژاپن، دریای کاسپین، دریای سیاه، و دریای بالتیک ارتباط دریایی دارد. همسایگان زمینی روسیه عبارتند از: در جنوب خاور (آسیا): کره شمالی، چین، مغولستان، و قزاقستان. در جنوب باختر (قفقاز): جمهوری آذربایجان و گرجستان. در باختر (اروپا): اوکراین، بلاروس، لتونی، استونی، فنلاند، و نروژ؛ و در بخش جدامانده کالینینگراد با کشورهای لیتوانی و لهستان. روسیه با بیش از ۱۴۳,۷ میلیون نفر جمعیت (در سال ۲۰۱۴ م) نهمین کشور پرجمعیت دنیاست (Federal State Statistics Service).

پیمان‌ها و قراردادهای دفاعی

در طول تاریخ، منافع یا تهدیدهای مشترک همواره زمینه ساز اتحادهای دفاعی و همکاری‌های نظامی میان قدرت‌های مختلف بوده است. بسته به میزان اشتراک اولویت‌های طرفین و تحولات شرایط داخلی و پیرامونی آن‌ها، طول عمر و میزان اثرگذاری چنین اتحادیهایی متغیر بوده است (omedi, 1388, p62). ساختار موجود در نظام بین-الملل فاقد سلسله مراتب قانونی و نهادهای مشروع و تضمین کننده امنیت بین‌المللی است و بنا بر دیدگاه واقع‌گرایان یا رئالیست‌ها) نوعی هرج و مرج و آنارشی (Anarchy) بر نظام بین‌الملل حاکم است، در این وضعیت قدرتی مافوق و اجبار آمیز وجود ندارد تا بتواند منازعات را حل کند، قانون را اجرا کند یا به نظام جهانی نظم دهد، آن گونه که در سیاست داخلی وجود دارد (Griffiths, 1388, P62). در چنین وضعیتی هر دولتی در درجه نخست مجبور است که بدنبال افزایش قدرت نظامی و توانمندی‌های دفاعی و امنیتی خود باشد و نوعی سیاست دفاعی خودکفا را دنبال نماید (Karami and sanaei, 1387, P4). دیپلماسی دفاعی با اهمیت دادن به عنصر پیشگیری، شرایطی را فراهم می‌کند که پیش از هر گونه برخوردی، واحد سیاسی بتواند منافع دو هدف‌های خود را کسب نماید و به بهترین وجه، قدرت را در حوزه‌های گوناگون تقسیم کند (Menaei and Partners, 1393, P7). دیپلماسی دفاعی به مثابه سازوکاری است که نقش مهمی را در نیل به هدف‌های سیاسی امنیتی یا خارجی خاص کشورها ایفا کند. (Bishoyi, 2011, p15). دیپلماسی دفاعی به سه سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی تقسیم می‌شود که برنامه اقدام را در سه سطح خود می‌تواند هدایت کند. کار ویژه دیپلماسی دفاعی ایران در بعد خارجی همگرایی، شفافسازی و اقدامات اعتماد ساز و همکاری با کشورهای منطقه در جهت ایجاد تفاهم مشترک است. در سطوح منطقه‌ای و جهانی روشهایی همچون افزایش قدرت نظامی با بهره‌گیری از ابزار خارجی، گسترش، بهبود تعاملات و ارتقای سطح همکاریها، مشارکت در بحرانهای منطقه‌ای و جهانی به وسیله کنش دیپلماتیک در همه سطوح موجب تحرک بخشی دیپلماسی دفاعی می‌گردد. کشورهای بزرگ در سطح منطقه‌ای و جهانی استراتژی مناسب را در جهت پیگیری اهداف و منافع ملی مورد نظر پیگیری می‌نمایند لذا رقابت شکل می‌گیرد و کشورهایی که استراتژی مناسبتری را طراحی می‌نمایند از درجه توفیق بیشتری برخوردار خواهند بود. اما از آنجا که ممکن است کشورها نتوانند به تنهایی از عهده برخی تهدیدات برآیند، توسل به «اتحادهای فرعی» و انتخاب جهت‌گیری‌هایی که منجر به شکل‌گیری پیمانهای دفاعی گردد، مطرح می‌شود. از این رو مفهوم «شریک راهبردی» نقش مهمی را در روابط خارجی دولت‌ها و بویژه از منظر نیازهای امنیتی آنها ایفا می‌کند. در واقع، شراکت یا «هم‌پیمانی راهبردی» عالی‌ترین سطح همکاری امنیتی و دفاعی میان دو یا چند دولت است. (Asgari, 1389, P2).

ژئوپلیتیک شیوه قرائت و نگارش سیاست بین الملل توسط صاحبان قدرت و اندیشه و تأثیر آنها بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی در سطح ملی و منطقه‌ای است (Merhaedar,1377,P22).

همکاری‌های نظامی

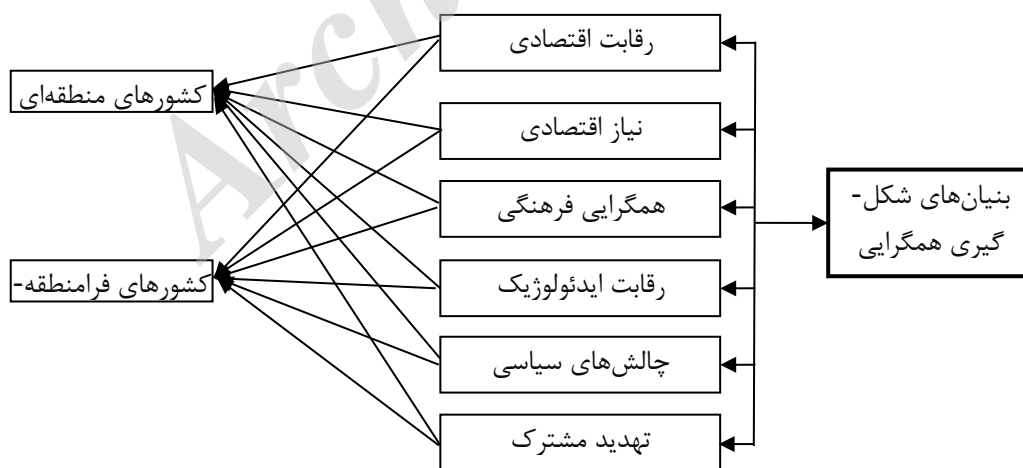
همکاری نظامی می‌تواند به صورت روابط آموزشی، مستشاری، خرید فروش تسلیحاتی و یابه صورت عملیات مشترک (عملیاتی است که نیروهای دو کشور یا بیشتر برای اجرای یک مأموریت مشترک با یکدیگر اجرا می‌گردد) صورت پذیرد (Rosatmi,1378,P904). موقعیت ژئوپلیتیک کشورها در طول زمان و تحت تأثیر عوامل مختلفی همچون جنگ‌ها، انقلاب‌ها، تحولات نظام بین‌المللی و نظام جهانی و تغییر در موازنه‌های قدرت همواره در حال تغییر و تحول می‌باشد (Khojam lee,1392,P71).

تحول ژئوپلیتیکی

تحول ژئوپلیتیکی، عبارت است از بروز تغییر و دگرگونی در الگوها، نظم‌ها و ساختارهای ژئوپلیتیکی. تحول ژئوپلیتیکی ماهیتی پویا و دینامیک دارد و عمدتاً در اثر تحول در وزن ژئوپلیتیکی و ساختار و کارکرد عوامل و متغیرهای مؤثر در قدرت ملی و جمعی پدید می‌آید (Hafeznea,1385,P144).

مبانی مرتبط و چارچوب نظری

شکل‌گیری ترتیبات امنیتی می‌تواند ناشی از عوامل و متغیرهای مختلفی باشد. در مناطق مختلف جهان ترتیبات امنیتی شکل گرفته بر مبنای مولفه‌های اقتصادی، سیاسی، امنیتی و فرهنگی می‌توان یافت. ترتیبات امنیتی شکل گرفته در منطقه خلیج فارس بر مبنای متغیر اساسی بنام انرژی با متغیرهای مداخله‌گر متعدد دیگری همراه بوده است که تابع زمان و سطح قدرت منطقه‌ای و جهانی در حال تغییر بوده است. به گونه‌ای که هر چه نیاز جهانی به یک منطقه بیشتر شود، ترتیبات امنیتی نیز در این منطقه افزایش می‌یافت.

(شکل شماره ۱): شکل‌گیری ترتیبات امنیتی

(source: (authors)

همکاری‌های نظامی ایران و روسیه نیز در طول تاریخ (چه زمانی که دو کشور هم‌مرز بوده‌اند و چه هم‌اکنون که مرزی با هم ندارند) بر اساس اولویت‌های طرفین و تحولات داخلی و پیرامونی آنها و همچنین منافع یا تهدیدهای

مشترک، شکل گرفته است و دوام و ماندگاری روابط و همکاری‌های نظامی بین دو کشور تابعی از تغییرات داخلی و شرایط منطقه‌ای طرفین بوده است. عوامل ژئوپلیتیکی ایران اعم از «وسعت، جمعیت، موقعیت جغرافیایی و نظامی، منابع و معادن، قدرت نظامی و همچنین سرمایه انسانی» به گونه‌ای است که بصورت بالقوه از توان مناسبی در تأثیر گذاری بر منطقه پیرامونی خود برخوردار می‌باشد. کشورهای منطقه‌ای، قدرت‌های بزرگ و همچنین جمهوری اسلا-می ایران نقش‌های منطقه‌ای منحصر به فردی را در هر سیستم تابع منطقه‌ای ایفا می‌کنند (Mohammadi and mottaghi, 1389, P139).

جایگاه ایران در اکثر نظریه‌های ژئوپلیتیکی، جایگاهی ویژه و مثال زدنی است، علاوه بر آن کشور روسیه نیز در زمان شوروی و پس از آن از جایگاه خاص و ویژه‌ای در اکثر نظریه‌های ژئوپلیتیکی برخوردار بوده و هست. از بارزترین و اثرگذارترین این نظریه‌ها در روابط ژئوپلیتیکی ایران و روسیه نظریه ژئوپلیتیکی قدرت دریائی آلفرد ماهان است که در آن مهمترین نقش ایران این است که در مسیر دسترسی قدرت بری روسیه به اقیانوس‌های جهان قرار گرفته است. یعنی بهترین مکانی که باید جلوی روسیه در آنجا سد شود. (Hafeznea, 1382, P15). و یا نظریه هارتلند انرژی جفری کمپ که، تنها دو کشور سواحل خزر؛ ایران و روسیه حدود ۷۰٪ منابع شناخته شده گاز طبیعی جهان را در اختیار دارند. (Mojtahedzadeh, 1379, P283). وسعت سرزمین این کشور از شرق آسیا تا اروپای شرقی و برخورداری از عوامل متعدد ژئوپلیتیکی مانند منابع عظیم انرژی و بویژه قدرت زیاد نظامی موجب شده هست تا همواره نقش اثرگذاری بر استراتژی کشور ایران در منطقه و جهان داشته باشد. نخستین تماس‌های نظامی و امنیتی میان دو کشور به قرن ۱۷ برمی‌گردد که در مقابل خطر امپراطوری عثمانی به نوعی اتحاد نظامی نانوخته دست زدند اما پس از تحلیل امپراطوری عثمانی قاجاریه ایران را تا خطر تحت الحمایه‌گی پیش بردند. از زمان کودتای ۱۲۹۹ هـ. ش تا پیروزی انقلاب دو کشور گرچه با هم روابط خوبی داشتند اما از نظر نظامی هرکدام از استراتژی خاص خود پیروی می‌کردند (یکی سیستم شرقی و دیگری سیستم غربی). از این رو کاربرد گسترده سلاح‌های روسی در این ساختار چندان مطلوب و ممکن نبود. بعد از انقلاب اسلامی ایران و در آخرین سال‌های موجودیت شوروی و پس از آن روسیه، روابط و بخصوص همکاری‌های نظامی در غالب خرید و فروش تسلیحات و تجهیزات نظامی، اعزام مستشاران نظامی و آموزشی، انتقال فن‌آوری و بویژه همکاری‌های اطلاعاتی، امنیتی و مطابق با آنچه که در گذشته انجام شده بود با فراز و نشیب‌ها و کم و کاست‌هایی متأثر از عوامل پیش گفته ادامه می‌یابد (http://www.iras.ir/fa/doc/note). بسیاری از همکاری‌های نظامی ماهیت دفاع مشترک نداشته و محدود به تأمین تجهیزات آموزش و همکاری‌های ستادی و سیاستگذاری می‌شود و در عمل هیچوقت منجر به انجام یک عملیات مرکب و مشترک در یک فضای عملیاتی نمی‌گردد. جداول زیر چگونگی نیم قرن همکاری‌های نظامی ایران و روسیه را در زمینه خرید تجهیزات و تسلیحات را در دوره‌های زمانی خاص و تحت تأثیر شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی منطقه و وضعیت نهائی آنها را نشان می‌دهد:

جدول ۱: همکاری‌های نظامی ایران و روسیه از سال ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰

شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه	همکاری‌های نظامی انجام شده
۱۹۵۹ عدم امضا قرارداد عدم تجاوز ۲۰ ساله تنظیمی بین شوروی با ایران توسط شوروی به علت ماندن ایران در پیمان بغداد.	توپ‌های صحرایی ۲۳ م م ۷۰ اراده + نفربرهای زرهی BTR-152 (۳۰۰ دستگاه) + TR-50 (۲۷۰ دستگاه) + BTR60P (۳۰۰ دستگاه)
۱۹۷۲ امضا پیمان ۱۵ ساله همکاری فنی و اقتصادی بین ایران و روسیه (ملکی، عباس؛ ۲۰۰۰:۳)	+ توپ پدافند خ ک. هوایی ۵۷ م م ۱۰۰ دستگاه + ۲۳ م م ۲۰۰ دستگاه + موشک‌های استرلا و گرین ۲۰۰۰ قبضه
توافقنامه دوجانبه ایران و آمریکا (دکترین آیزنهاور)	(www.alternatewars.com & WWw3/Iran/Iran_Arms_1950_1980.htm)
۱۹۶۲ اطمینان دادن ایران به شوروی که به هیچ کشوری اجزای نخواهد داد تا از خاک ایران برای استقرار موشک و علیه شوروی اقدام کند. و تنظیم قراردادهای اقتصادی با شوروی	

وضعیت نهایی: همه جنگ‌افزارها و تجهیزات برابر قرارداد و بدون تأخیر تحویل شدند.

جنگ افزارها داری اهمیت استراتژیکی نبودند. البته موشک‌های استرلا در جنگ ویتنام و شلیکا در جنگ اعراب و اسرائیل جواب داده بودند. استراتژی نظامی ایران غربی بود و سلاح‌های شرقی با سازمان و مأموریت ارتش همخوانی نداشت. (maleki,2000,P4)

source: authors

جدول ۲: همکاری‌های نظامی ایران و روسیه از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۸

شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه	همکاری‌های نظامی انجام شده
پیروزی انقلاب اسلامی و سیاست «نه شرقی نه غربی» و اعلام شوروی به عنوان دشمن شماره دو بعد از آمریکا. (اسکلیاروف، ۱۳۷۴، ص ۱۲)	در این دوره زمانی هیچگونه همکاری نظامی فیزیکی مابین دو کشور انجام نشد.
دستگیری ایران حزب منحله توده در بهمن ماه ۱۳۶۱	شوروی در باره‌ای موارد حتی از رسیدن ساده‌ترین تجهیزات ایذائی و ممانعتی مثل سیم خاردار به ایران جلوگیری نمود. (http://farsi.khamenei.ir)
شوروی متحد استراتژیک عراق (صدام حسین) بود. (ملکی، عباس؛ ۲۰۰۰:۴)	سلاح‌های بیشماری از جمله نفربر بی‌ام پی ۱ و موشک ضد تانک مالبوتکا و تانک‌های سری تی ۵۵ و ۶۲ بصورت غیر مستقیم و با هزینه زیاد از کشورهای رومانی، بلغارستان، سوریه و چین خریداری گردید.
شوروی از صدور انقلاب اسلامی ایران و خطر ظهور اسلام‌گرایی در جمهوری‌های مسلمان نشین شوروی هراس داشت و از نظر آنها انقلاب اسلامی برای شوروی یک تهدید بود. (Katz,Mark N, 2016,p2)	
شوروی در ۱۳۵۷ رهبری برژنف افغانستان را اشغال کرد.	

وضعیت نهایی: سلاح هائی که با واسطه خریداری شده بود از اهمیت چندانی برخوردار نبود

source: authors

جدول ۳: همکاری‌های نظامی ایران و روسیه از سال ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۵

شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه	همکاری‌های نظامی انجام شده
وضعیت بد اقتصادی در شوروی و بدنبال آن خروج از افغانستان در دوره گورباچف ۱۳۶۷. (اشغال مصادف با انقلاب و ترک مصادق با پایان جنگ ایران و عراق. و کاهش تنش در روابط ایران با شوروی.	از نفربرهای بی‌ام پی ۲ فقط ۸۲ دستگاه از روسیه وارد شد و ۳۳۱ دستگاه تحت لیسانس در ایران ساخته شد. و توان تولید و مونتاژ ۱۰۰۰ تانک تی ۷۲ (jalali,1382P165)
فروپاشی شوروی و وضعیت وخیم اقتصادی در روسیه و بهترین راه درآمدزائی و برون رفت از آن در زمان یلتسین فروش تسلیحات نظامی با کیفیت بود.	پشتیبانی خدمات فنی و هوایی و زیردریایی‌ها+ تحویل مابقی موشک‌های کورنت، متیس و آر پی جی ۹ از سال ۹۵ متوقف شد. (علت توافق الگور-پریماکوف)
نیازمندی ایران به بازسازی توان نظامی و اختلاف با ایالات متحده آمریکا و اقمارش بهترین گزینه خرید سلاح فقط مسکو بود.	
ایران پس از فروپاشی شوروی فرصت بسیارخوبی برای برقراری روابط با کشورهای هم فرهنگ و مسلمان- نشین قفقاز و آسیای میانه داشت که به نوعی از دست داد.	
سیاست خارجی روسیه جایگاه مناسبی برای جمهوری اسلامی ایران قائل نبود و حتی ایران را به عنوان یک کانون تهدید برای منافع خود در مناطق آسیای مرکزی و قفقاز می‌پنداشت، که شکلی که در سال ۱۹۹۳ روابط دو کشور تا مرز قطع شدن پیش رفت. (Katz,Mark N, 2008,p205)	

وضعیت نهایی: سلاح هائی که با واسطه خریداری شده بود از اهمیت چندانی برخوردار نبود.

source: authors

جدول ۴: همکاری‌های نظامی ایران و روسیه از سال ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۹

شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه	همکاری‌های نظامی انجام شده
شکست گفت‌وگوهای غربگرا در روسیه، اوراسیاگرایی (۱۹۹۶-۱۹۹۹) جایگزین آن شد و روسیه با چرخشی کامل در سیاست خارجی خود، به رهبری پریماکوف رویکرد «نگاه به شرق» را در پیش گرفت. (Katz,Mark N, 2016,p2) + ۱۹۹۸	همه توافقات و قراردادهای شش سال گذشته که مشمول قراردادالگور، پریماکوف شد می‌گردید ناتمام ماند
آزمایش موشک شهاب ۳ و افزایش همکاری نظامی روسیه و ایران (Bahrami and Partners,1383,P3)	ادامه پشتیبانی خدمات فنی، یدکی و تجهیزاتی هواپیماهای غنیمتی روسی و تجهیزات مورد نیاز اضافی میگ‌های ۲۷ و بر اساس توافق میان مسکو و واشنگتن (الگور-چرنومردین-۱۳۷۴) انتقال تجهیزات نظامی و سیستم‌های پیشرفته تسلیحاتی و سوخو سامانه‌های پدافندی بایکوت ماند.
موشکی به ایران متوقف گردید. در حالی که هیچ جبر بین المللی در کار نبود	
وضعیت نهایی: در این دوره زمانی کلیه سلاح، تجهیزات و خدمات فنی و مهندسی (پیشرفته) که منجر به احیای ارتش فرسوده ایران بگردد متوقف شد و هرآنچه را که تاکنون تحویل نشده بود مصادره گردید. اما کماکان واردات سلاح و تجهیزات عادی ادامه داشت.	

source: authors

جدول (۴-۵) همکاری‌های نظامی ایران و روسیه از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹

شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی و ...	همکاری‌های نظامی انجام شده
توسعه ناتو به شرق و تلاش غرب برای تسلط بر منابع انرژی منطقه (Shergholami, 1386, P2)	۳ فروند هواپیمای تهاجمی سوخو ۲۵ + ۱۷ فروند بالگرد ترابری میل + ۲۹ سامانه پدافند هوایی تور ام ۱ + ۱۰ سامانه پانیستر و موشک‌های سام ۱۶ و ۱۷
مرحله اول همکاری تجهیزاتی و تسلیحاتی در زمان رئیس جمهوری پوتین که در سال ۲۰۰۰ توافق با آمریکا مبنی بر عدم فروش سلاح به ایران را ملغی ساخت. (malki, 2014, P4)	فروش موتورهای جت و موشک‌های هوا به هوا همچنین ادامه خدمات فنی و تعمیرات و قطعات و تجهیزات خریداری شده دهه ۹۰
	تحويل ادامه قراردادهای متوقف شده پیشین اعم از موشک‌های کورنت و متیس و آر پی جی ۹ها و سفارش موشک پدافند هوایی استراتژیک اس ۳۰۰
	وضعیت نهایی: بکارگیری موتورهای جت در ساخت هواپیماهای آذرخش وصافقه و آغاز نوسازی و بازسازی سلاح و تجهیزات نظامی و روال عادی اجرای قراردادها

source: authors

جدول (۴-۶) همکاری‌های نظامی ایران و روسیه از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۴

شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه	همکاری‌های نظامی انجام شده
صدور قطعنامه ۱۹۲۹ شورای امنیت سازمان ملل بر علیه ایران. بر اساس آن تمامی کشورها می‌بایستی از انتقال هرگونه تانک، خودروهای زرهی، سلاح و تجهیزات معوقه متوقف و از دادن موشک‌های پدافندی اس ۳۰۰ که هزینه آنها را نیز دریافت کرده بود سر باز زد.	ادامه همکاری‌ها و تحويل بسیاری از هواپیماهای جنگی، بالگردهای تهاجمی، توپخانه، کشتی، موشک و قطعات مرتبط با آنها به ایران خودداری کنند. مگر اینکه ایران غنی‌سازی را متوقف کند.
روسیه تمامی همکاری‌ها و قراردادهای نظامی خود را با ایران متوقف نمود. تنها کشورهایی عضو شورای امنیت که با این قطعنامه مخالفت کردند برزیل و ترکیه بودند. رأی لبنان نیز علت عدم حضور ممتنع محسوب شد. روسیه با اینکه عضو دائم شورای امنیت بود و می‌توانست این قطعه-نامه را وتو کند. به دلیل مسائل و منافع اقتصادی با غرب این کار رال نکرد و علارغم اینکه هزینه‌های بسیاری از سلاح و تجهیزات را دریافت کرده بود تحويل مابقی آنها را متوقف و دو سویه سود برد توافقنامه دوجانبه ایران و آمریکا (دکترین آیزنهاور) ۱۹۶۲ اطمینان دادن ایران به شوروی که به هیچ کشوری اجازه نخواهد داد تا از خاک ایران برای استقرار موشک و علیه شوروی اقدام کند. و تنظیم قراردادهای اقتصادی با شوروی	روسیه تمامی همکاری‌ها و قراردادهای نظامی خود را با ایران متوقف نمود. تنها کشورهایی عضو شورای امنیت که با این قطعنامه مخالفت کردند برزیل و ترکیه بودند. رأی لبنان نیز علت عدم حضور ممتنع محسوب شد. روسیه با اینکه عضو دائم شورای امنیت بود و می‌توانست این قطعه-نامه را وتو کند. به دلیل مسائل و منافع اقتصادی با غرب این کار رال نکرد و علارغم اینکه هزینه‌های بسیاری از سلاح و تجهیزات را دریافت کرده بود تحويل مابقی آنها را متوقف و دو سویه سود برد توافقنامه دوجانبه ایران و آمریکا (دکترین آیزنهاور) ۱۹۶۲ اطمینان دادن ایران به شوروی که به هیچ کشوری اجازه نخواهد داد تا از خاک ایران برای استقرار موشک و علیه شوروی اقدام کند. و تنظیم قراردادهای اقتصادی با شوروی
	وضعیت نهایی: رئیس جمهور ولادیمیر پوتین کلیه قراردادهای ملغی و از تحويل همه سلاح و تجهیزات خریداری شده سر باز زد و در مقابل ایران به دیوان لاهه از روسیه شکایت کرد.

source: authors

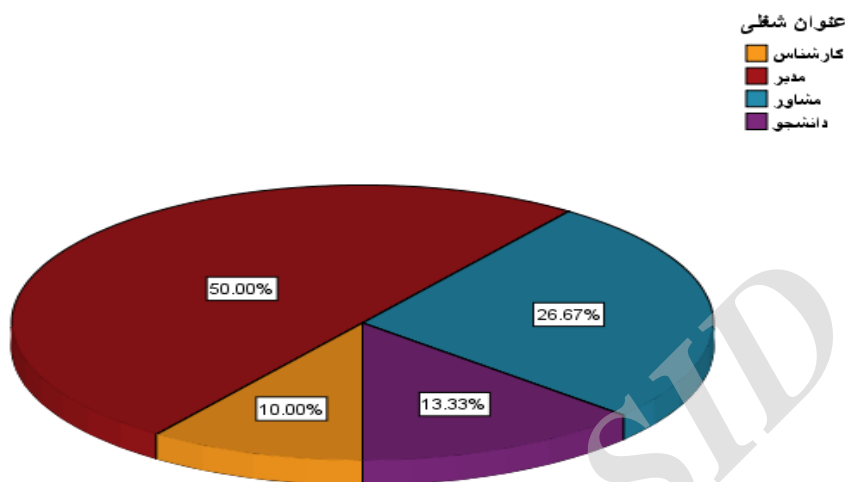
جدول (۴-۷) همکاری‌های نظامی ایران و روسیه از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷

شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه	همکاری‌های نظامی انجام شده
الحاق سرزمین کریمه از اوکراین به روسیه و تحریم اقتصادی روسیه توسط اروپا و ایالات متحده آمریکا.	تحويل موشک‌های پدافندی اس ۳۰۰ و تجهیزات و خدمات معلق شده قبلی و سفارش خریدهای جدید اعم از جنگنده و ...
لغو تحریم‌های هسته‌ای اعمال شده سازمان ملل بر علیه ایران در نتیجه تعلیق غنی‌سازی و به تفاهم رسیدن اروپا و آمریکا و ایران (برجام) که ایندفعه روسیه برعکس قطعنامه ۱۹۲۹ نقش مناسبی را اجرا نمود.	انجام عملیات نظامی مرکب و مشترک توسط نیروهای نظامی روسیه و ایران در خاک کشور سوریه برعلیه نیروهای داعش و تروریست‌های وطنی و فرا وطنی سوریه، (نیروی هوایی، پدافند هوای و موشکی اعم از دریا به زمین و زمین به زمین و همکاری اطلاعاتی توسط روسیه) و عملیات پیاده نظام و پشتیبان آتش توپخانه‌ای ایران)
براساس برجام تا ۲۰۲۰ ایران حق خرید تسلیحات پیشرفته و بازسازی توان هوایی و زرهی مستعملش را ندارد. و معاون رئیس جمهور روسیه گفت فروش تسلیحات تهاجمی به ایران قابل مذاکره نیست.	روسیه از پایگاه‌های هوایی در خاک ایران استفاده می‌کند
	وضعیت نهایی: ۱- بازسازی و بهسازی سامانه پدافند هوای کشور ایران. ۲- نابودی داعش و جلوگیری از سقوط رژیم بشار اسد و آمدن مخالفین پای میز مذاکره و تقویت محور مقاومت (ایران-سوریه-حزب‌الله لبنان)
	۳- حفظ پایگاه‌های نظامی روسیه در سوریه و جلوگیری از گسترش سیستم موشکی ناتو به شرق روسیه گزینه‌های ارتقا یافته تسلیحاتش را از نمونه‌های صادراتی‌اش به ایران حذف می‌کند و از صادرات هواپیماهای رادار گریز اف ۲۲ و اف ۳۵ به ایران خود داری می‌کند.

source: authors

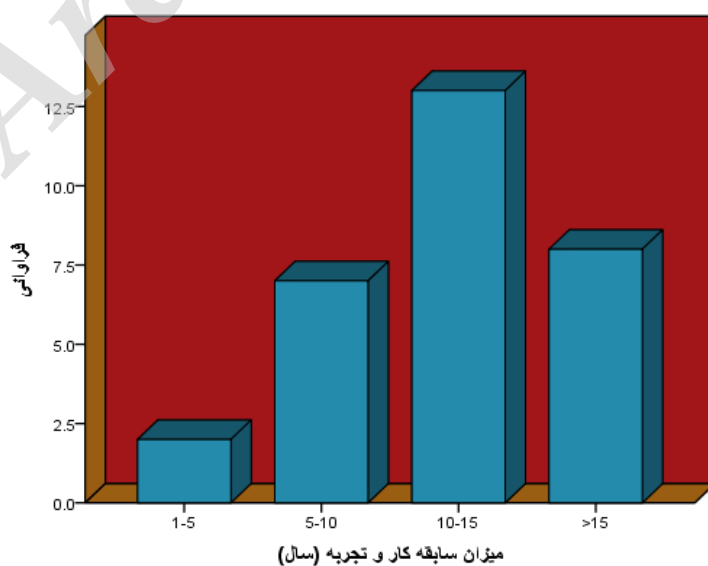
در مبحث میدانی متغیرهای تحقیق تجزیه شده و سپس سؤالات مربوط در قالب پرسشنامه ۲۰ سئوالی در طیف لیکرت از ۳۰ نفر متخصصین و صاحب نظران حوزه تحقیق بصورت تصادفی ساده نظرسنجی شده و سپس با تحلیل کیفی و کمی مورد تجزیه تحلیل قرار گرفته است. پرسشنامه که شامل دو بخش می‌باشد این است که در بخش اول از ویژگی عمومی جامعه که مرتبط با تحقیق می‌باشد سنجیده شده است و در بخش دوم به میزان ارتباط بین همکاری‌های نظامی ایران و روسیه و تحولات ژئوپلیتیکی منطقه‌ای ایران پرداخته شده است. این پرسشنامه در پاییز ۱۳۹۶ در بین کارشناسان، دانشجویان و متخصصین آشنا در حوزه تحقیق مربوطه توزیع گردید. در ابتدا به بررسی وضعیت شغلی افراد پاسخ دهنده پرداخته شده است. همانطور که از نمودار زیر ملاحظه می‌شود، نیمی از افراد پاسخ

دهنده در سمت مدیریت فعالیت داشته‌اند و در حدود ۲۷٪ از پاسخ دهندگان مشغول به امور مشاوره و در حدود ۱۰٪ نیز کارشناس مسائل جغرافیای سیاسی بوده‌اند. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که تقریباً بیش از ۸۵٪ پاسخ دهندگان دارای مسئولیت‌های اجرایی و فنی مناسب با این پژوهش بوده‌اند.

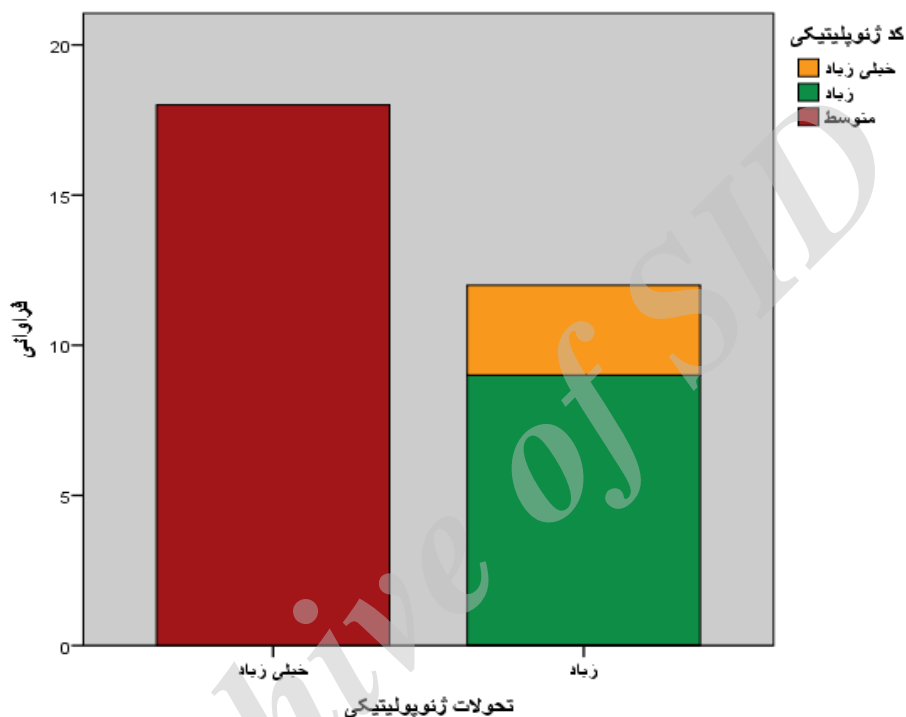
شکل (۱): نمودار دایره‌ای وضعیت شغلی افراد مصاحبه شده (source: authors)

همچنین با توجه به نمودار میله‌ای ترسیم شده در شکل ۲، مشاهده می‌شود که از ۳۰ شخص مصاحبه شده، ۱۳ نفر دارای سابقه ۱۰ الی ۱۵ سال، ۸ نفر دارای سابقه بیشتر از ۱۵ سال، ۷ نفر دارای سابقه بین ۵ تا ۱۰ سال و مابقی نیز بین ۱ تا ۵ سال سابقه تحلیل مسائل منطقه‌ای را دارا می‌باشند. این مطلب حاکی از آن است که افراد مصاحبه شده دارای سابقه‌ای نسبتاً مناسب در زمینه تحقیق و بررسی مسائل مربوط به همکاری‌های نظامی و تحولات ژئوپلیتیکی منطقه بوده‌اند. این موضوع نیز از نمودار شکل ۳ نیز قابل برداشت است. از این نمودار که مقایسه‌ای بین وضعیت شغلی و میزان آشنایی افراد به تحولات منطقه و مسائل مربوط به آن را انجام داده است، به سادگی می‌توان مشاهده کرد که مدیران دارای سطح دانش و آشنایی بیشتری نسبت به سه گروه کارشناسان، مشاوران و دانشجویان هستند.

شکل (۲): نمودار میله‌ای میزان سابقه کاری مصاحبه‌شوندگان (source: authors)

در این قسمت به بررسی (سئوالات کلی پرسشنامه) یعنی میزان تأثیر همکاری نظامی دو کشور ایران و روسیه بر روی تحولات ژئوپلیتیکی و کد ژئوپلیتیکی پرداخته‌ایم. با توجه به نظر مصاحبه شونده‌گان که در شکل ۳ نمایش داده شده است می‌توان دریافت که میزان تأثیر همکاری‌های نظامی بر تحولات ژئوپلیتیکی زیاد و خیلی زیاد است. این درحالی است که همه افرادی که تأثیر تحولات ژئوپلیتیکی را خیلی زیاد دانسته‌اند، میزان تأثیر این همکاری‌ها بر روی کد ژئوپلیتیکی را متوسط ارزیابی کرده‌اند اما کسانی که این تأثیر را زیاد دانسته‌اند دارای نظری متفاوت بوده‌اند. این افراد عقیده دارند که کد ژئوپلیتیکی تأثیرپذیری بیشتری از میزان همکاری‌های نظامی داشته است.

شکل (۳): نمودار میله‌ای میزان تأثیر همکاری‌های نظامی دو کشور بر تحولات ژئوپلیتیکی و کد ژئوپلیتیکی. source: (authors).

در سئوالات و مؤلفه‌های سه شاخصه اصلی پرسشنامه، به ترتیب ما موضوعات تأثیر قراردادهای خرید و فروش تجهیزات و تسلیحات متعارف نظامی بین دو کشور، تأثیر همکاری‌های مستشاری و اطلاعاتی بین دو کشور و همچنین تأثیر دیپلماسی نظامی، استراتژیکی و آمد و شد فرماندهان نیروی‌های نظامی بین دو کشور بر تحولات ژئوپلیتیکی منطقه‌ای ایران را مورد مطالعه قرار داده‌ایم. نتایج این نظرسنجی در جدول (۱-۱) خلاصه شده است. این جدول حاوی فراوانی‌های نظرات پاسخ دهندگان به همراه مد نظرات (داده‌ای که بیشترین فراوانی را دارا می‌باشد) است. با توجه به این جدول مشاهده می‌شود که مصاحبه شونده‌گان میزان تأثیر قراردادهای خرید و فروش تجهیزات و تسلیحات متعارف نظامی بین دو کشور بر تحولات ژئوپلیتیکی را متوسط به بالا دانسته‌اند که نظر اکثریت آنها زیاد بود است. این درحالی است که آنها میزان تأثیر همکاری‌های مستشاری و اطلاعاتی بین دو کشور بر تحولات ژئوپلیتیکی را بصورت متغییر جواب داده و نظر اکثریتشان این تأثیر متوسط بوده است. به همین ترتیب مصاحبه شونده‌گان در پاسخ به سؤال تأثیر دیپلماسی نظامی استراتژیکی و آمد و شد فرماندهان نیروی‌های نظامی بین دو

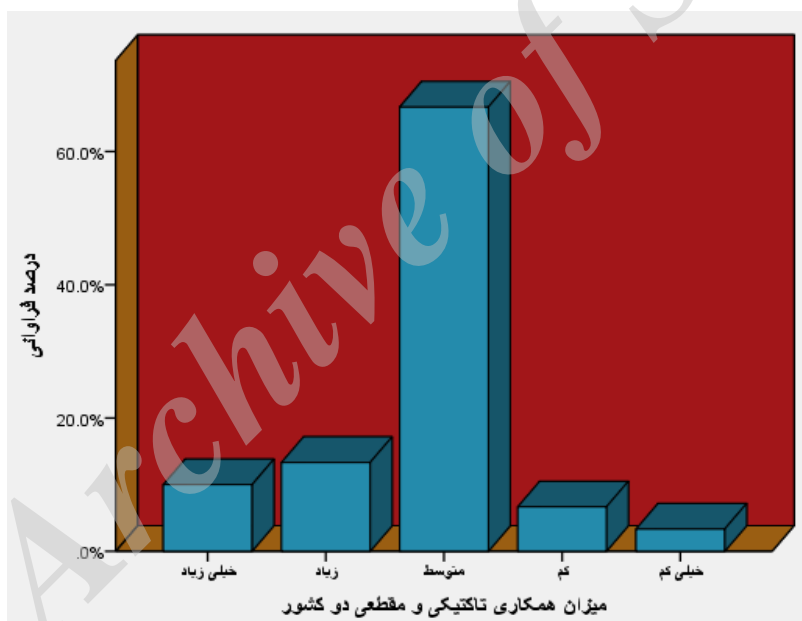
کشور بر تحولات ژئوپلیتیکی دارای نظر متفاوت بوده‌اند ولی بیشتر این پاسخ‌ها را زیاد و متوسط در بر گرفته است که می‌توان نتیجه گرفت که این عامل دارای تأثیری متوسط رو به زیاد است.

جدول (۱-۱): جدول فراوانی پاسخ دهندگان به سؤالات و مؤلفه‌های سه شاخصه اصلی پرسشنامه‌الی به همراه مد جواب‌ها

تأثیر دیپلماسی نظامی استراتژیکی و آمد و شد فرماندهان نیروی‌های نظامی بین دو کشور	اطلاعاتی بین دو کشور	تأثیر همکاری‌های مستشاری و متعارف نظامی بین دو کشور	تأثیر قراردادهای خرید و فروش تجهیزات و تسلیحات	سؤال	تأثیر
۲	۲	۳	۳	خیلی زیاد	۲
۱۹ (مد)	۷	۱۷ (مد)	۱۷ (مد)	زیاد	۱۹ (مد)
۸	۱۸ (مد)	۱۰	۱۰	متوسط	۸
۱	۳	۰	۰	کم	۱
۰	۰	۰	۰	خیلی کم	۰

source: (authors)

در قسمت آخر این پرسشنامه نظر افراد در مورد میزان تاکتیکی و مقطعی بودن همکاری‌های دو کشور تحلیل شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود شکل (۴) که در آن نمودار میله‌ای این نظرات تهیه شده است نشان دهنده آن است که نزدیک ۷۰ درصد از افراد این میزان را متوسط ارزیابی کرده‌اند. این در حالی است که می‌توان نظر جمع را تقریباً رو به خیلی زیاد دانست چرا که درصد زیادی از افراد نیز زیاد و خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند.

شکل (۴): نمودار میله‌ای میزان تاکتیکی و مقطعی بودن همکاری نظامی ایران و روسیه از دید مصاحبه‌شوندگان. source: (authors)

پیشینه روابط و همکاری‌های نظامی ایران و روسیه:

روابط ایران و روسیه را می‌شود در ۳ دوره متفاوت بررسی کرد؛ نخست روابط ایران و روسیه در زمانی که تزارها بر این کشور حکمرانی می‌کردند. این روابط در دوره قاجار ایران را تا مرز تحت‌الحمایگی پیش برد (karami,1388,P1).

دوم بعد از فروپاشی حکومت تزاری و تشکیل اتحاد جماهیر شوروی که از ۱۹۱۷ میلادی آغاز و در اواخر ۱۹۹۱ فروپاشیده شد. که کودتای اسفند ۱۲۹۹، ایران را در جرگه متحدان استراتژیک انگلیس و بعدها آمریکا قرار داد که

شوروی بزرگترین دشمن آن بود. و سوم، دورانی که با پایان عصر کمونیسم آغاز شد و اتحاد جماهیر شوروی به روسیه و کشورهای مستقل متعددی تبدیل گردید. (Maleki,2000,P3).

اما سیر تحول تبدیل شدن تدریجی روابط نظامی به همکاری‌های نظامی به سال‌های آغازین دهه ۱۹۶۰ میلادی برمیگردد. همکاری‌های نظامی پر از فراز و نشیب دو کشور را پس از این تاریخ می‌توان در سه بازه زمانی به شرح زیر مورد بررسی قرار داد:

الف) روابط نظامی ایران و روسیه (اتحاد جماهیر شوروی) قبل از انقلاب اسلامی ایران و در سال‌های پایانی حکومت پهلوی دوم (۱۹۷۹-۱۹۶۵)

ب) روابط نظامی ایران و روسیه (اتحاد جماهیر شوروی) بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و پس از آن تا پایان جنگ تحمیلی ایران و عراق (۱۹۷۹-۱۹۸۸)

ج) روابط نظامی ایران و روسیه پس از پایان جنگ تحمیلی تا ۲۰۱۷ میلادی. این دوره پرفراز و نشیب‌ترین دوران روابط و همکاری‌های نظامی ایران و روسیه در دوران معاصر می‌باشد. در سال‌های پایانی این دوره، برای اولین بار در تاریخ روابط نظامی بتدریج جای خود را به «همکاری‌های نظامی» داده است.

در رابطه با همکاری‌های نظامی و دفاعی روسیه با ایران همواره ابهاماتی وجود داشته است، از جمله بی وفایی در قبال عهدهایی که به ایران دارد و عدم پشتیبانی کامل و به موقع از تجهیزات فروخته شده به ایران. ضامن بقا و دوام پیمان‌های دفاعی و امنیتی منافع مشترکی است که طرفین را بهره‌مند می‌کند و در صورت به خطر افتادن این منافع اجرای قراردادها و همکاری‌های نظامی به خطر افتاده و دستخوش تغییر می‌گردد. همچنانکه ایالات متحده آمریکا با وجود تنظیم توافقنامه امنیتی با عراق این کشور را در مقابل تاراج داعش تنها گذاشت. روسیه علاقه مند نیست تا پایگاه خود را در سوریه از دست بدهد و از این طریق باعث نفوذ بیش از پیش غرب در منطقه شود (وب سایت RT/septe, ۲۰۱۲). بدلائل ژئوپلیتیکی روسیه هیچ وقت سلاح‌های تهاجمی به ایران نفروخته و نخواهد فروخت، زیرا تمایلی به حضور ایران قوی در پیرامون خود ندارد؛ این کنش ناشی از رویکرد این کشور در قبال آمریکا، غرب، اسرائیل و مجموعه ناتو است که همواره تلاش می‌کنند تا ایران به تسلیحات تهاجمی دست نیابد از طرفی روسیه نمی‌خواهد برای حفظ منافع خود با این اردوگاه دچار چالش‌های جدی‌تری شود (<http://www.russiaviewer.com>). هم‌آورد طلبی‌های آمریکا و غرب در گسترش ناتو و موشک‌های استراتژیک در نزدیکی روسیه منجر به درگیری‌های اوکراین و الحاق خاک کریمه به روسیه و متعاقب آن تحریم اقتصادی روسیه توسط غرب و اروپا گردید. ظهور داعش، و منافع و اهداف متفاوتی که ایران و روسیه در حفظ حکومت قانونی سوریه داشتند بر این مبنا روسیه ترجیح داد تا مستقیماً وارد جنگ سوریه شود. ایران هم این اقدام روسیه را در راستای منافع خود دید و از آن حمایت کرد. حضور مؤثر روسیه در سوریه نیاز به حمایت لجستیک و عملیاتی ایران در صحنه معادلات زمینی داشت که این همکاری نظامی موجب شد تا همکاری نظامی ایران و روسیه بتدریج از سطح صادرات و واردات اسلحه و تجهیزات به سطحی بسیار بالاتر ارتقا یابد، بطوری که برای دومین بار (پس از عملیات نیروهای نظامی ایران و آمریکا در عمان «جنگ ظفار») و در سطحی بسیار گسترده‌تر، این بار نیروهای نظامی ایران و روسیه برای رسیدن به منافع متفاوت خود با تشکیل یک نیروی مشترک و مرکب در فضای منطقه‌ای خاورمیانه و در کشوری که هیچکدام مرز زمینی با

آن ندارند اقدام به یک عملیات پیچیده نظامی نمایند. این اقدام بدون شک به وزن ژئوپلیتیکی ایران افزوده و حضور ایران را به عنوان یک قدرت با نفوذ در منطقه به رخ می‌کشد. در طرف دیگر روسیه کشورهای غربی بویژه ایالات متحده آمریکا را برای تغییر در مواضعی مثل تحریم، که در خصوص بحران کریمه و اوکراین اتخاذ کرده‌اند را تحت فشار قرار می‌دهد. بحران سوریه و ظهور پدیده داعش ماهیت روابط ایران و روسیه را از یک چارچوب منفعل تاریخی نسبت به نقش منطقه‌ای یکدیگر به یک قالب فعال مبتنی بر همکاری‌های منطقه‌ای و در جهت تأمین منافع ژئوپلیتیک تغییر داده است. این تحول تقریباً نوعی برابری سیاسی در روابط دو طرف ایجاد کرده و بر اهمیت نقش ایران در عرصه سیاست منطقه‌ای و جهانی افزوده است (Barzegar, 1395, P7). همکاری‌های عملیاتی روسیه و ایران را در کشور سوریه، می‌توان یک همکاری استراتژیک دانست زیرا این پیمان‌های دفاعی و همکاری‌های نظامی بر روابط ژئوپلیتیکی کشورهای طرف پیمان، همچنین کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای خارج از پیمان در سطوح کلان اثر گذاشته و موجب تحولات ژئوپلیتیکی در منطقه شده است. و لذا از سطح استراتژیک برخوردار است و می‌نوان آن را یک همکاری نظامی استراتژیک نامید. این همکاری نظامی محصول یک استراتژی نظامی است که سازمان‌های نظامی به منظور رسیدن به اهداف راهبردی اتخاذ می‌کنند (Gartner, 1999, p163).

امروز همکاری و رایزنی فرماندهان نظامی ایران و روسیه ابعاد منطقه‌ای بی سابقه‌ای به خود گرفته و دو طرف در جنگ بظاهر داخلی سوریه در یک صف واحد قرار دارند و به ارتش سوریه کمک می‌کنند تا تروریست‌ها را شکست دهند. نیروهای نظامی جمهوری اسلامی ایران راههای گسترش همکاری‌های دفاعی و نظامی را با همکاران خود در فدراسیون روسیه به طور مرتب مورد پیگیری قرار می‌دهند و فرماندهان نظامی دو کشور نشست‌ها و دیدارهای منظمی در تهران و مسکو دارند (Hafeznea, 1385, P20). در حالی که پیمان‌های نظامی موجود در منطقه، همچون پیمان امنیتی شورای همکاری کشورهای خلیج فارس و همکاری‌های نظامی کشورهای منطقه خاورمیانه و بخصوص همسایگان ایران با ناتو و کشورهای غربی، حضور نظامی ایالات متحده آمریکا در عراق و افغانستان می‌رفت تا به نوعی ایران را به عنوان یک قدرت منطقه‌ای در محاق قرار بدهد، عملیات نظامی ایران و روسیه تحت یک نیروی نظامی مرکب و مشترک در سوریه، تشکیل کمیته چهارجانبه اطلاعاتی در عراق و پشتیبانی‌های مستشاری، فناوری و مونتازی در یمن باعث شد تا تحرک و نفوذ نظامی ایران در منطقه بیشتر شده و پتانسیل بالقوه ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای بالفعل شده و بتواند با فراق خاطر در کشورهای جنوب و غرب آسیا خاصه، سوریه، عراق و یمن اعمال نفوذ و قدرت بنماید.

نتیجه‌گیری

مبارزه با تهدید سیاسی - امنیتی داعش که می‌توانست به ضرر منافع ژئوپلیتیک ایران و روسیه در منطقه تبدیل شود ماهیت روابط دو کشور را به سمت یک همکاری نظامی منطقه‌ای تغییر داده است. هر چند داشتن روابط (تجاری - اقتصادی) توانمند و پایدار با کشورهای پیرامونی از اصول اولیه برای تبدیل شدن به یک قدرت منطقه‌ای است در مجموع با معادلات فوق می‌توان گفت که ماهیت روابط ایران و روسیه در حال تغییر است و دو طرف بر اهمیت توسعه یک روابط استراتژیک برای تأمین منافع مشترک ژئوپلیتیک واقف شده و قدم‌های جدی هم در این زمینه

برداشته‌اند این تحول جدید برای ایران یک فرصت است و بر اهمیت ژئوپلیتیک آن در نزد غربی‌ها و متحدین منطقه-ای‌اش می‌افزاید

در حالی که پیمان‌های نظامی موجود در منطقه، همچون پیمان امنیتی شورای همکاری کشورهای خلیج فارس و همکاری‌های نظامی کشورهای منطقه خاورمیانه و بخصوص همسایگان ایران با ناتو و کشورهای غربی، حضور نظامی ایالات متحده آمریکا در عراق و افغانستان می‌رفت تا به نوعی ایران را به عنوان یک قدرت منطقه‌ای در محاق قرار بدهد، عملیات نظامی ایران و روسیه تحت یک نیروی نظامی مرکب و مشترک در سوریه، تشکیل کمیته چهارجانبه اطلاعاتی در عراق و پشتیبانی‌های فناوری و مونتاژی در یمن باعث شد تا تحرک و نفوذ نظامی ایران در منطقه بیشتر شده و پتانسیل بالقوه ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای بالفعل شده و بتواند با فراق خاطر در کشورهای جنوب و غرب آسیا خاصه، سوریه، عراق و یمن اعمال نفوذ و قدرت بنماید.

در ارتباط با یافته‌های پژوهش ۸۰٪ از مصاحبه شوندگان میزان تأثیر همکاری‌های نظامی ایران و روسیه را در استراتژی منطقه‌ای ایران (کد ژئوپلیتیکی) در ارتباط با کشورهای (سوریه، عراق و یمن) را زیاد دانسته و اعتقاد داشته‌اند که تحرک نظامی ایران را در منطقه بیشتر نموده است.

همکاری‌های نظامی ایران و روسیه نیز در زمینه واردات و صادرات و تأمین سلاح و تجهیزات، عملیات مستشاری، اطلاعاتی و فن آوری تقریباً شبیه به سایر همکاری‌ها و روابط نظامی موجود در منطقه می‌باشد. این نوع همکاری‌ها متناسب با استراتژی و سند سیاست خارجی کشور روسیه و تحت تاثیر شرایط داخلی و تحولات ژئوپلیتیکی منطقه دستخوش تغییر می‌شوند و منحنی غیر قابل پیش بینی را ترسیم می‌کند. آنچه همکاری نظامی ایران و روسیه را از سایر همکاری‌های اینچنینی در منطقه متمایز می‌کند عملیات نظامی مشترک در کشور دیگر می‌باشد. اینکه دو کشور در یک بازه زمانی کوتاه مدت دست به انجام یک عملیات نظامی مرکب و مشترک در یکی از کشورهای منطقه که هیچکدام با آن هم‌مرز نیستند بزنند، موجب شده است در سطحی بسیار بالا به تثبیت کد ژئوپلیتیکی منطقه‌ای ایران و نفوذ سیاسی و نظامی او در کشورهای منطقه گردد. اگر چه این درجه بندیهای قدرت تا حدی ایستا می‌باشند ولی معمولاً در ارزیابی بین المللی مورد استفاده قرار می‌گیرد، همکاری‌های نظامی ایران و روسیه استراتژی منطقه‌ای یا کد ژئوپلیتیکی ایران را در ارتباط با کشورهای سوریه، عراق و یمن تحت تأثیر قرار داده و تحرک نظامی ایران را در منطقه گسترش داده است، که در صورت پایدار ماندن این همکاری‌ها موقعیت ایجاد شده تثبیت می‌گردد.

References

- Omedi, A. (1388). Regionalism in Asia, Tehran: Bureau of Political and International Studies publisher, p.20
- Griffiths, M. (1388). Encyclopedia of International Relations and World Politics, Tehran: nai publisher, Translation of Alireza Tayeb, p.62
- Karami, J., sanai, M., (1387). Iran-Russia military relations, State Department publications, Two Study Papers for Central Asia and the Caucasus, p.4
- Asgari, M. (1389). The role of defense diplomacy in regional defense management, Quarterly Journal of Defense Diplomacy, p.2
- Rosatmi, M. (1378). Dictionary of military terms, Joint Press Publications Aja, p.904
- Khojam lee, A. (1392). Explaining the geopolitical position of Iran, Research Negin h publishing, p 71
- Menaei and Partners, (1393). Evaluation of the Effect of Knowledge Management Activities on Defense Diplomacy, Strategic quarterly journal, No70, P.7

- Mojtahedzadeh, P. (1379). Geopolitical ideas and Iranian realities,,: Tehran nai publisher,p283
- Leonard, k. (1374). Strategic Relationships between Iran and Russia, Quarterly journal of Central Asian and Caucasian Studies, Translation by Bahram Tehrani,vol.8, no.12
- Merhaedar,D. (1377). Geopolitics presents a new definition, Mashhad: Quarterly journal of geographic research,P.22
- Jlalli, A. (1382). All-round cooperation between Iran and Russia, Quarterly journal of Central Asian and Caucasian Studies, Vol.11, No41, P165
- Bahrami parchamectani, M.,bagheri, M. (1392). Political and Economic Relations between Iran and Russia, 1996 to 2006, International Political Epic Conference,P.3
- Shergholami, K. (1386). Iranian-Russian Relations in History, Extraction from the Iranian daily newspaper.
- Karami, J. (1388). Iran-Russia military relations, Two Study Papers for Central Asia and the Caucasus, Publications of the Ministry of Foreign Affairs of the Islamic Republic of Iran,p.15
- Maleki, A. (2000). The evolution of Iran-Russia relations, Strategic Studies Quarterly,No9,P.3
- Hafeznea, M. (1385). Principles and concepts of geopolitics,Mashhad: Papelay Publishing.
- Bishoyi, Saroj (2011), Defence Diplomacy in US-India Strategic Relationship, Journal of Defence Studies, Vol 5. No 1
- Katz, Mark N. (2008), «Russian- Iranian Relations in the Ahmadinejad Era Foreign Policy, Available at: [Http://www.foreign-policy-article/ir](http://www.foreign-policy-article/ir), (accesses on, 10/11/ 2010) pp.205
- Gartner, Scott Sigmund, Strategic Assessment in War, Yale University Press, 1999. pp.163
- <http://www.iras.ir/fa/doc/note>
- <http://farsi.khamenei.ir/speech-content>
- <http://www.rt.com/politics/putin-west-syria-russia-chao>
- <http://www.russiaviewer.com//fa/doc/video>
- [http:// asrdiplomacy.ir](http://asrdiplomacy.ir)
- <http://www.mehrnews.com/new>
- Website RT